

Tanú a regényben, regényeimben*

A muzsikában bennfentesebbek tudják, hogy több zeneszerző, így Bach és Sosztakovics is, beleírta magát - azaz a nevét - egyes kompozíciójába. Bachnál a B.A.C.H. betűcsoport hangjegy együttesként jelentkezik, Sosztakovics hasonlóképpen eljutott - ha nem is teljes hosszú neve - de legalábbis a SOSZT lekottázásáig. Két Bach referenciát is tudok adni: *A fúga művészete*, BWV, 108019 contrapunctus és Brandenburgi Concerto 2. tétel 109002 bar.

Az várható, hogy a zeneszerző belekomponálja magát műveibe: tudásának legjavát, szellemi habitusát, érzelmeit és természetesen a stílusjegyeket, mely - mondjuk - egy Bach művet rögvest felismerhetővé tesz. Ám a név megjelenítése, hangjegyként, egy lépés a személyiség névjegyének belemetszése felé a mű testébe.

Aki a vatikáni *Stanze di Raffaello*ban megfordult már, kikerülhetetlenül találkozott az *Athéni iskola* freskóval, hol a görög bölcseket, tehát Szókratészt, Platont, Arisztotelészt Leonardo, Michelangelo és Raffaello saját maga arcképével festi meg.

Nem kell messzire mennünk, mindössze a Sixtusi kápolna oltárképéig, hogy Michelangelo Buonarroti arcképével találkozzunk az *Utolsó ítéletkor*. A jól felismerhető arc kicserzett bőrlebernyegre festve, a szenvedéssel megterhelt ember szimbóluma - akiről hét bőrt lenyúznak, és ugyanakkor a személyesítés vízjegye is, tehát maga a tört orrú Michelangelo. Festőként Buonarroti - tudomásom szerint csupán nevének kezdőbetűivel szignálta műveit, szobrászként csak egyszer. Az első, a Szent Péter templom első mellékoltáránál felállított *Pietán*. Itt Mária válszalagján jól olvasható Buonarroti bevésett neve.

Ám van egy harmadik megjelenítés is: a *San Pietro in Vincoli* római templomban elhelyezett *Mózes* szakállában megbújik egy hüvelyknyi Michelangelo képmás, ha úgy tetszik, beépített, pici dombormű a szobron.

A reneszánsz művészek, elsősorban a hírnév kedvéért, törekedtek arra, hogy önmaguk arcát belefessék egy-egy műbe. Példa erre Benozzo Gozzoli, ki kegyurának menyegzőjét úgy festi meg, hogy a herceg és udvartartásának ábrázolása mögött önmagát is belefesti apródként a nagy képbe. A hírnév áhítozásán túl motozhatott még az a szándék, amit a halhatatlanság kergetésének neveznék. De ami Gozzoli mestert illeti, volt ott még egy harmadik szándék is. Ő azt is el akarta mondani, hogy a herceg udvartartásával együtt ő is részt vett a menyegzőn, annak egyik tanúja volt.

Michelangelo az 1498-ban, tehát 24 éves korában, faragott carrarai márvány *Pietán* saját géniuszát hirdette. Erre később nem volt szüksége. A *Mózes* szoborba formált dombormű: azonosítás. Saját korának ő a művészi Mózes. Ezt akarta mondani a kis dombormű, a nagy Mózes szakállába faragva. A Mózes szobor egyébként II. Gyula pápára hasonlít, hiszen az ő síremlékének része volt.

Két közhellyel folytatom: a stílus maga az ember - az irodalomban pregnánsabban, mint más művészi szakmában - s az író minden írásával önéletrajzát bővíti. A legjobb példa a Flaubert féle: „Madame Bovary én vagyok.” De bennünket most

a többlet érdekel. Menjünk tovább az aranyszálon. A biográfiai kiteljesedésnek is vannak közvetlen, illetve közvetettebb műfajai. A költészet java én-költészet, a lírai költészet egésze az. Nem volt ez mindig így. Régen, a saga-k és a hősi énekek korában olyan, főleg históriás, énekek keletkeztek, melyeknek csak elvétve ismerjük szerzőit. Homérosz feltételezett lény, a Roland éneknek, a Niebelungen Liednek, a Kalevalának éppúgy nincs beazonosítható szerzője, mint a középkori katedrálisok gargoyle faragóinak s nem ismerjük a piramisok építészeinek nevét sem. Azokban a korokban, amikor a szakrális és a profán még nem vált el egymástól - vagyis nagyjából a reneszánsz előtt - a költészet közösségi aktust szolgált. A görögök és a rómaiak azonban továbbléptek a közösségi művészettől az egyénítés felé, egyrészt a platóni filozófia ösztönzése nyomán, mely feltételezte a lelket, másrészt a sztoicizmus ösztönzésére, mely hangsúlyozta az egyén érzelmeit. A középkor szakralitása tehát visszalépés a közösségibe, azaz - íme az első ellentmondás - felemelkedés az isteni felé.

A dráma sorsa, a kezdetekben, hasonló a költészetéhez. Aztán valami érdekes dolog történik a középkorban. Nem általánosan, de több helyütt. A misztériumjátékokban és az azokból legombolyodó alakbrázolásban megjelenik az *Everyman*, a mindennapi ember. Ő az, aki, ha úgy tetszik, a közösségi tömegeből kivált figurát adja, ami vele történik a darabban - bármilyen fantasztikus legyen az - az valóság. Gondoljunk vissza a görög drámákra. A bonyolult tragédiák részt nem kérő mellékszereplője a kórus. A 3-4 színészből álló együttes szerepe, hogy egyrészt elmondja az igazságot egy adott helyzetben, másrészt erkölcsi ítéletet hirdessen. És még egy: a kórus tanú, a cselekménybe be nem lépő tanú. A szerző, mint tanú, már az első modern regényben megjelenik.

Az történik ugyanis, hogy a regény második kötetében Cervantes azt tette, hogy Don Quijote története megszakad, s úgy folytatja, hogy beiktat egy arab szerzőt, aki arabusul megírta Don Quijote történetének folytatását és ezt a folytatást fordítja ő, Cervantes spanyolra. Ebből persze semmi sem igaz, az egész nagy regényt maga Cervantes írta.

19. századi példa: Az én-nek a játékaik közül felhoznám Thomas Hardy regényét, a *Hand of Ethelberta* címűt. *Hand* angolul kezdet jelent, de *Hand* volt Hardy anyjának leánykori neve is, aki cselédsorból a dzsentrik közé emelkedett, mint a regény hősnője. Ám hasonló sorsa volt Hardy-nak magának is, aki egy építész segédjéből híres íróvá lett. Továbbá: *hand* jelent kézfogást is, s ezt Ethelberta sokszorosan megteszi a változatos regény során. Valamint jelent kézfogót is, vagyis azt a végkifejletet, amikor a sok kérő közül a hősnő kiválasztja párját.

Addig persze nem jutunk el, hogy az író maga valójában megjelenjék a regényben. A személycserével, illetve a beszélő és szereplő én-nek a megduplázásában úttörő volt Virginia Woolf, de a forradalom utáni magyar regényirodalomban mégis magyar úttörőnek hatott Szabó Magda az *Óz* című regényével, melyben az író nő egy kreált én-t szerepeltet, színésznőt, aki egyes szám második személyben szól holt szeretőjéhez, s ezzel a narratívát drámai fokra emeli.

Mindkét írónőnél, az angol úttörőnél és magyar követőjénél a tudatfolyam érvényesülése dominál. Mondhatni, jobban érdekel bennünket, olvasókat, miket gondolnak az énjük rejtekajtóit megnyitó szereplők, mint a már lejátszott cselekmények.

A regény a saga-k, eposzok utóda, a románcok unokaöccse. A római előképektől eltekintve a *Don Quijote* az első vérbeli regény. Cervantes saját tapasztalataiból él, olvasmányélményeiből állítja össze, már-már belelép, aztán mégsem, a dolgok folyásába. A novellában, annak kisregény, illetve elbeszélés formájában, jelentős százalékban az egyes szám első személyes megoldást választja a szerző, aki gyakran cselekvő mellékszereplője - olykor főhőse - a történetnek. Gondoljunk Mikszáthra, Móriczra, Mórára. Sőt, időnként tovább is mennek. Móra elbeszélget az olvasóval, Mikszáth utólag, utóközlésekben, felfedi forrásait, Móricz berzenkedik, Karinthy Frigyes pedig megírja, hogy álmában találkozik kisgyerek önmagával. Ez már borges-i fordulat, előlegezi a századvég két titánját.

A tanú fellépése a harmincas évek legbájosabb novellafüzérének, az *Esti Kornél-nak* egyik sajátossága. Esti Kornél Kosztolányi alteregója, mely lehetővé teszi számára, hogy önnön élményeiről harmadik személyben beszéljen. Így lesz Esti Kornél a szerző tanúja és Kosztolányi Esti Kornélé. Esti Kornél nem kitalált történetekkel, hanem a valóság mozaikjaival operál. Idézzük fel az *Omlette á la Woburn* című írást. Kornél, azaz az író Kosztolányi (az utóbbi Pen Klubos kiküldetésben) csak egy omlettet tud megengedni magának az előkelő londoni étteremben. Nos, a Woburn létezik, többször voltam ott - Kosztolányi emlékére -, amikor a számlát az egyetem fizette. Határ Győző, korunk reneszánsz szerzője, több álom-beszámolót adott már nekünk, hol az ébredező én tanúja az álomnak, s a szerző élménye a kettő kapcsolata. De van egy olyan novellája is, *A szép Palásthyné más álmában közöszül*, ahol a közöszülés egy más álmanak tanúsága, vagyis e tanúság híján nem létezik.

José Louis Borges az, aki az álom ösvényeit néha két-háromszorosan bejárja:

1. amikor lejátszódik,
2. ébrenléti állapotban,
3. és az emlék visszajátszó mozijában.

A tanúk is több és változatos szerepet kapnak. Az olasz antifasiszta hős fia, apja hőstettének tanút keresi fel. A visszajátszásban kiderül, a hős besúgó volt és a tanúk tették el láb alól.

A 20. század három legjelesebb regényíróiként az ír James Joyce, a francia Marcel Proust és a német Thomas Mann nevét szokták emlegetni. Joyce Dublint az ír világmindenséggé avatta, de e visszaemlékezett és újra kreált világból saját magát ugyanúgy emigráltatta, mint ahogy valóságos önmagát, mikor Triesztbe költözött. Az ő tanúi Dublin kapui, kerítései, kövei. Ezeket mértani hitelességgel írja le.

Proust betegségében megteremtette a francia felső- és középosztály általa ismert és elképzelt világát, viszont nem volt meg a bátorsága ahhoz, hogy saját homoszexuális személyét álcák nélkül megjelentesse. Persze a regényfolyam, az *Á la recherche du temp perdu* egyik kulcsa az álarcok, a nemek kicserélhetősége.

A tanú aspektusában Thomas Mann ment legmesszebbre. A *Halál Velencében* Aschenbachja még szokványos regényalak, ki az író egyik arcát képviseli. Az *elcserélt fejek* újra elmondott indus mese két főhőse egymás szerepébe lép, félazonosulással mindkettő egymás tanúja lesz. A *Doktor Faustus* hőstét, Adrian Leverkühnt viszont már egy tanú szemével látjuk az egész regényen át. A barátoknak, mint narrátornak a szerepeltetése módot ad arra, hogy az író mintegy körüljárja főhőstét, és ugyanekkor annak zsenialitásával kontrasztba állítsa a mesélő józanságát.

Íme a háromszoros fénytörés. A mesélő: Serenus Zeitblom. A zeneszerző zseni Adrian Leverkühn, valószínűleg Schönberg regénybeli kulcsfigurája. Az író Thomas Mann, aki kölcsönadja Schönberg dodekafonikus muzsikáját Leverkühnnek. Miért teszi ezt? A tanú irodalmi eszköz, de nemcsak az. A *Faust* Mann emigrációban írta, távol hazájától. Zeitblom segít neki a hitelesítésben, hiszen ő képzeletben ott volt Németországban, míg Mann Amerikában.

Amikor a *Tanú a regényben* címmel hozakodtam elő, nem bírósági tanúkra gondoltam akik a regényekben szerepelnek. Ezek ugyanis nem a regény tanúi, hanem a regényben szereplő bírósági eljárások tanúi. Példák: *A Karamazov testvérek* ábrázolása és vallomásai apjuk meggyilkolásával kapcsolatban. Továbbá *A falu jegyzője*, Eötvös József regénye vagy legpregnansabban a *Különös házasság*.

Most azonban arról van szó, hogy a szerző szerepeljen, mint tanú, nem egy ábrázolt bíróság, hanem az olvasó előtt. Nem egy tárgyalási, hanem egy hitelesítési aktusban.

Jómagam több kísérlet után jutottam el egyrészt Kabdebó Tamásnak, mint tanúnak a regénybe iktatásához, másrészt egy klasszikus dráma-tanúnak a regénybe építéséhez.

Példatáram első darabja egy elbeszélés, a novellaírás egyik megszokott modorában. Az elbeszélés címe: *Legendák Miklósa* s lényege az, hogy összefűzze Krassó Miklós valóságos, immáron néhai főhősről szóló tudnivalókat a róla lengő legendákkal. Ehhez a legjobb módszer az, hogy a főhősre maga az író emlékezzék, az elbeszélés cselekvő része legyen.

Íme:

„Utoljára a kórházban láttam, ott a University College Hospital fehér ágyán feködött, csontig lesóványodva, csak kék szeme és ezüstös hajkoronája világított a párnák közül. Egy artistalány ült mellette, az mesélte a saját élettörténetét. Miklós jobbra hallgatott, ami szokatlanabb és aggasztóbb volt, mint minden más.

„...nem fogom be pörös számat” - József Attila sora általában jellemzőbb volt rá, mint a szótlanság. 1965-ben a budapesti Corvina Kiadóval tárgyalni kezdtem egy - az első - angol nyelvű József Attila-versválogatás kiadásáról. Székely Jánossal és Michael Beevorral hármásban fordító-együtttest alkottunk, hétről hétre más és más vers nyersfordítását készítettük el, jegyzetekkel. Brit költők: Wernon Watkins, Michael Hamburger segítségével végleges angol alakot öntöttek a versek. Egy ilyen fordítókör végén Miklós is fölbukkant fulhami lakásomban, amikor már Beevorral kettesben maradtunk. Elhozta a *New Left Review*-ban akkorra már megjelent fordítását, melyet Lucien Rey-jel közösen készítették.

Gyönyörűt láttam, édeset,
Elképzelttem egy gyenge rózsát.
Elbáméskodtam s rám esett,
Mint egy darab kő, a valóság...

There was beauty, there was sweetness.
I contemplated a delicate rose.
And reality smashed down on me
Like a loose boulder..."

A második példám az 1956-ról írt *Minden idők című* kisregény. Ez három nagy fejezetből áll, az első magát a forradalmat idézi fel, *egyes szám első személyben*; a második a Nyugatra menekült főhős sorsának alakulásáról szól - mintegy neki beszél - *egyes szám második személyben*; a harmadik a legszemélytelenebb, az író az *egyes szám harmadik személy* használatával írja le a Londonban élő főhősnek és Pestről jött fiának viszonyát, viszontagságait.

A három kiadásban megjelent könyv sok ismertetője közül csak egy jött rá arra, hogy a könyv első személye az első részben egy valóságos napló felelevenítése, míg a 2. és 3. rész invenció.

Az első rész záró sorait idézem:

„Itthon ülök már íróasztalomnál, a Deák téren. Lassan pirkad, az üvegajtón keresztül látom, vasárnapról hétfőre virrad, november tizenkettedikére. Tegnap, hazaérkezvén, egész nap, egész éjjel írtam. Előzőleg, hajnalban, még egyszer utoljára megtöltöttem élelemmel a kis Tóth hátizsákját az egyetemen és hazahoztam az egészet a nagyanyámnak. Nem marasztal ő, sőt aggódik, mert „a házmester ávós, besúgó”. Nyugtatom hogy minden házmester „bizalmi”. Várom hogy megvirradjon, s elmenjek a kikötőbe. Apa kormányos vagy kapitány társai között lesz olyan, aki lecsorog a Dunán és megáll Pentelénél. Aztán majd meglátjuk. Ahogy oldalzsákomban pakolom, borotvám és törölközőm közé apró papírszeletet találok bedugva. Megismerem rajta Z. gyöngybetűs írását:

Forradalom 1956

Októberben diáktüntetés volt

23-án délután.

Szabadságsóhaj volt... vérbe tiporták.

Megmaradtam, de nincs kedvem élni ezután"

Az *Istenek* című, Rómában játszódó és Rómáról szóló regényemben megjelenik Kabdebó Tamás huszonöt éves korában. A regény nem róla, hanem egy Lehel Adorján nevű vízipólósról és olasz szakos irodalmárról szól. Tulajdonképpen kulcsregény, hiszen Lehel Adorján valójában Szabadi Csaba, egyike a római magyar emigránsoknak, kinek tragikus történetét idézi fel az író. Amikor ezt a könyvet írtam, két dolog vitt rá, hogy Kabdebó Tamást, habár epizódszereplőként, megjelenítessem benne.

Az egyik az volt, hogy egy alapvető élményemet akartam elmondani, mely jellemző Rómára és rám, a másik pedig az, hogy ismertetőimnek tudtára akartam adni, nem magamról írtam a regényt, hiszen személyesen megjelenek benne, még hozzá úgy, hogy más beszél rólam. Végig kísért ugyanis az az ismétlődő kritika, hogy „énregényeket” írok, holott csak az első regényem az *Érettségi* volt az.

A második szándékom kudarcot vallott, amennyiben a *World Literature Today* tudálékos kritikusa rám sütötte, Lehel Adorján én vagyok. Nem vette észbe, tán észre sem, amit itt közlök:

„LEHELADORJÁN NAPLÓJÁBÓL

A pétertéri letérő

Szigfrid kitörhetne a bűvös körből: önmagam helyett róla írhatnék regényt. Mert pár napja fölbukkant, egy elretusált, összegyűrt régi fényképből az új kópia: Kabdebó Tamás. Gólya volt, amikor végeztem. Első pesti csapatomtól való búcsú-

évemben csapattársam volt. Állóbekkünk májbajjal lefáradt; ő helyettesítette több buzgalommal, mint hozzáértéssel. Szívós gyerek volt, szívóskodva spilázott. Ha a center hasba rúgta (ami, lévén *abstósz*, természetes), ő begerjedt. Egyszer Jankával, a tatabányai bányász óriással tépték egymást a vízben. Káté katonásan túlélte.

Engem szerfölött tisztelt: *Gógyi a vízben és szárazon, így* adózott nekem somolyogva. Hát most itt van, szakadt, koszos, fehéres szürke rövidnadrágban. Ringyrongy szandált visel, legalább tiszta inget kerek mellkasán. Aránytalan gyerek. Fejét murisan vastag és rövid nyak kapcsolja széles vállaihoz. Keze finom de tenyere széles. Lassan fűzi a szót, kimérten, s ha belül bepörög, kívül akkor sem gyorsul fel, csak megnyom minden szót, az első szótagon, mint egy gombot.

Hogy került ide? Majdnem az égből csöppent. Ellopták az útlevelét, itt ragadt. Részletesebben: matematikus barátjával együtt Oxfordban gyúrták az angol nyelvet, készültek az őszi egyetemi felvételekre. Nyelvvizsgáik és az októberi egyetemi kezdet között autóstoppal lerándultak ködös északról Itáliába, bezabálni a napból, a pizzából. Félúttól külön jöttek, úgy könnyebb a stoppolás, a Szent Péter templom előtt adtak egymásnak randevút. *Az egyetlen hely Rómában, melynek megtalálásában biztos volt a matematikus*, mesélte Káté. *Az egyetlen hely, mely Kátét az egész Rómából érdekelte*, mesélte a matematikus. A hely, melyet Káté (így neveztük az uszodában) álmában is megtalálna."

Az én, mint tanú egyik építőkockája a Duna trilógiának, mely, ugyebár elsősorban a 3800 kilométeres folyóról, másodsorban a rajta hajózó, partján élő emberekről szól. Nem a szerzőről, de bizonyára számos barátja, ellene, ismerőse, történelmi- és olvasmányhőse jelenik meg benne.

Kabdebó Tamás a maga személyében ott és akkor bukkan föl a regényben, amikor valóban tanúja volt egy olyan történelmi vagy történeti pillanatnak, amit már mint szerző elmesél.

Három példát hozok fel:

1. A parlament előtti vérengzés tanúja 1956. október 25-én.
2. A Dunai Egyesült Államokról szóló könyvet kereső hívását.
3. Átkelését 1978-ban a Dunán, a regény hőseinek csónakján.

„1. Magyar forradalom első felvonásának legvéresebb jelenete tizenöt perc alatt lezajlott. A baráti tank egyetlen életben maradt katonáját az orosz páncélosok elfogták, később kivégezték. Az államvédelem vitézei, részint egyenruhában, részint civilben, megindultak a pártház, illetve a szovjet követség felé, hogy az ott csoportosuló elvtársaktól beszerezzék új utasításukat.

A mostanáig tétovázó Nagy Imre, hallván, mi történt, elszörnyedt, s ettől kezdve lélekben már a forradalom mellett állt. A Parlament épületének gondnoka telefonált a mentőknek és az egészségügyi szerveknek. Az előbbieket főleg a mellékutcákon kúszó és a kapualjakban nyöszörgő sebesülteket szedték össze, mert a téren, a szét-szórt kéveként heverő ember-roncsokból csak itt-ott rándult meg egy-egy végtag. Egymásra halmozva földobálták a tetemeket az egészségügy teherautóira, s mivel elég teherautó nem volt, két alkalmi kézikocsira is felraktak összesen tizenegy holttestet. (A rendelkezésre álló járművek csak részben tisztították meg a teret. A megszárlás után egy órával érkező bölcsész diák, Kabdebó Tamás a Rákóczi-szobor talapzatánál, szobányi területen hat vérbefagyott áldozatot fényképezett le.)"

Ez a fénykép valóságos. Az író, akkor diák, valóban tanúja volt az eseményeknek. Saját személyének beiktatásával a leírt esemény hitelességét igyekszik növelni.

„2. A harmadik telefonhívás Londonból jött, az erős férfihang Szendrő József könyvárúst kereste, és magyarul beszélt.

'Kivel beszélek?', kérdezte Búbáj, akiben kezdett kialakulni az érzés, hogy a telefondrótnak idekint is nagy számban lakoznak magyar hangok.

'Kabdebó Tamással.'

Búbáj valahonnan ismerte ezt a nevet, de egyelőre nem esett le neki a tantusz. 'Mit parancsol?'

'Egy könyvet keresek, Jászi Oszkárnak a Dunai Egyesült Államokról szóló művét. Szendrő Jóskának volt egy antikvár példánya a november eleji katalógus szerint. Megvan még?'

A londoni férfiember, lám, nem ismeri Dé becenevét, és éppenséggel semmit sem tud balesetéről - könyvelte el magának Búbáj. 'Várjon egy percet, pillanatra, megnézem', felelte. A kötet megvolt, az árát bemondta, a címet megkérdezte.

'22, Gowan Avenue, London, S. W. 6.', felelte a férfihang. Déről nem esett több szó.'

Bár természetesen Kabdebó Tamás a valóságban nem beszélhetett egy regény-hőseivel, a könyv, amit akkor keresett, ugyanannyira valóságos volt, mint akkori lakcíme.

„3. Már indultukban odaszólt a partról egy mackómozgású javakorabeli ember:

'Elszalasztottam a kompot. Átvinnének-e a szigeti oldalra?'

'Jöjjön - mondta Gyuró, a vízi emberek természetes szívességével -, bár a ladikban guggolásnyi helye lesz csak. Tud úszni?'

'Versenyúszó voltam egykor', mormogta a férfi.

Ebben maradtak. Újmohács alatt a bozót és part közötti csöppnyi tisztáson állt egy sátor, oda igyekezett az utas. A sátor előtt a part egyik fűzfabokrához kötve rostokolt egy Poole dinghy típusú angol vitorlášajó. Evezőlengetéssel búcsúzott el Gyuró, be sem mutatkozott, az utas nevét nem kérdezte. Kár, mert a dinghy tulajdonosa elmondhatta volna, hogy az édesapjával járt egyetemre, anyjával telefonon beszélt, és könyvet vásárolt a neuburgi könyvesházból. Kabdebó Tamásnak hívták az illetőt, és éppen azon tüsténkedett, hogy a sátorban meghúzódó angol barátjával, Guy Greaves-szel együtt levitorlázzon a Duna-torokba. Három évvel előbb, Weidinger Imrével megtették már a Donaueschingen-Baja távot, de a mostani folytatást akadályozta a mohácsi magyar határórség.

Mikor túladtak az utason, Gyuró vidáman kiáltott föl: 'Leereszkeszünk! Csak kormányzok, nem evezek, hogy tovább tartson az út.'"

Itt hasonló a helyzet: igaz az időpont, az angol partner, a megakasztott Duna-út és az átkelés; költött alak a révész, az utolsó regényszakasz főhőse.

És végül, de nem utolsó sorban: van a regényben egy titokzatos szereplő, a Titkos Krónikás, akit a szerző ugyancsak tanúnak szánt. Tizenkétszer bukkan fel a regényben, mindahányszor az anyatermészet részeként, aki maradéktalan objektivitással szemléli, olykor kommentálja az eseményeket. Ez nem a szerző, nem Kabdebó Tamás az ő meglátásaival és előítéleteivel, mint egyes kritikusok gondolják, hanem egy párlat, egy összegezési kísérlet, mely minden oldalról elfogadható kell, hogy legyen.

Idézek:

„4. Ím, a dolgok közepén, in medias res, a Titkos Krónikás, mint egykor Homérosz, avagy az általa ismert sajátos keresztmetszete a létnek, az egyszeri és a bárnikori dolgok mindenkori közepén van, hasonlóan a fa évgyűrűk melengette szívéhez.

Ki ő? Mi ő? Átszellemült őssejt? Páracsepp, miben megcsillan a világ? Örök életű neutrínó, az anyagi és talán szellemi világ alapköve, a quarkok társa, ami hol az előember agyneutron-vezetékében anyag, hol pedig ugyanonnan kisugárzó elektromos töltésű energia? Honnan tudja mindazt, amit tudni lehet a tájról. Van-e természet alkotta hadserege, vannak-e biológiai szövetségesei? Miért húzódik meg a bioszférának eme hajlatában, amit egy szélesedő és sajnos szennyesedé ezüstszalag köt össze, amelyet, mint hajszálerek az artériát, ezer és ezernyi folyó-folyócska-patak-ér tájhálót alkotó fonata duzzaszt? Bár a Titkos Krónikás (mint az antik drámákban a Kórus, vagy egyes angol misztériumjátékokban Everyman) e folyamregény-sorozatban a névtelen auktorok egyike - kinek vállára az író rá-rááll - ebben a regényben, ami a *Pezsdülés* nevet nyerte el a Duna-vízkereszttségben, még nem fedi fel minden véka alá és folyó fenekére rejtett aranypénzét. Hiszen a Duna, ami ezt a regényt éppúgy általfolyja (mint tette volt előd-utódjában az *Árapályban*), itt elér ugyan a torkolatig térben, de még nem ismerjük hordalékanyagának teljes tömegét és az ázalagok összetételét; másrészt a születés aktusa, mely időben megelőzne mindent, valójában még hátravan a belső időben."

Befejezésül még annyit, hogy korunk áramlatai közül a posztmodern megkísérelte a szerző kiiktatását, szerénységem megkísérli a szerző szerzősége előtti köznapi személyének beiktatását.

**Elhangzott a Kolozsvári Egyetem Magyar Tanszékén, 2003 áprilisában*

Gábor Miklós: *Karosszék. é.n.*